

‘Ik ben zélf een vmbo-leerling, dat scheelt’

Wim Daniëls over hoog en laag

Op de negende verdieping van een imposante kantoortoren, ‘met uitzicht op Aarle-Rixtel, daar liggen mijn “roots”’, is gevestigd ‘Wim Daniëls, Tekst en Training’. Een iets andere ambiance dan je verwacht als werkruimte van een auteur van onder meer jeugdliteratuur – Dingen van Daan, Ruben. Maar de veelzijdigheid van Daniëls past bij de uitstraling van zijn werkomgeving.

Joop Dirksen

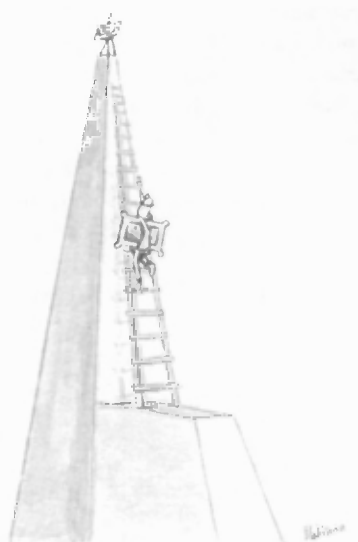
Daniëls geeft trainingen in schrijfvaardigheid, in alle aspecten van schrijven: van zakelijke teksten tot fictie. Samen met Jan Renkema, met wie hij de taal-methode *Taallijnen* schreef, ontwikkelde hij een model waarmee eigenlijk iedereen een correcte zakelijke tekst kan afleveren: een model van vijftwintig items die stuk voor stuk aandacht moeten krijgen; de vijftwintig valkuilen, of, positief benaderd, de vijftwintig punten waarop men voor kwaliteit kan zorgen. Daniëls gaf onder meer trainingen aan de ambtenaren van het ministerie van Sociale Zaken en leerde hun om brieven te schrijven die de – meestal tamelijk ongeletterde – geadresseerden op een heldere manier een rechtstreeks antwoord geven op hun vragen. Daarnaast publiceerde hij boeken en boekjes over de meest uiteenlopende onderwerpen: *Hortsik. Eponiemen in de Nederlandse en Vlaamse dialecten*, *De kuitbreuk van Romario en andere taalanekdoten*, *De geschiedenis van de komma*, *Komkom, tuuttuut, hoho* (over allerlei soorten ‘herhalingswoorden’), *Liefdeslexicon*. Op dit moment is hij onder meer bezig met een woordenboekje van neologismen in het werk van Ronald Giphart:

een aantrekkelijke manier om zijn liefde voor literatuur en zijn eindeloze interesse in taal en taalgebruik te combineren. Sinds kort schrijft Daniëls ook non-fictie voor jongeren. In de reeks ‘Waaninnig om te weten’ van uitgeverij Kluitman verzorgt hij een deel over taal: over de geschiedenis van het Nederlands, het ontstaan van het schrift, communicatieaspecten van taal

et cetera. Al eerder leverde hij een flitsend boekje af over SMS-taal en een handleiding over voetbal, en het ‘Groene Boekje’ voor kinderen. Maar het gesprek zou gaan over zijn activiteiten als jeugdboekenauteur, over ‘hoge’ en ‘lage’ literatuur. Hoe komt iemand ertoe om juist voor jongeren te gaan schrijven, een duidelijk begrensde doelgroep van vijftien- en zestienjarigen?

Tempo

Daniëls groeide op in een gezin waar boeken niet bestonden, in een dorp waar lezen bepaald geen ‘normale’ bezigheid was. In de ‘grote stad’ Helmond ontdekte hij de weelde van de bibliotheek: een gebouw waar je gewoon binnen kon lopen en gaan zitten lezen. Het lidmaatschap was te duur, maar daar, ter plekke aan het lezen gaan kostte niets en leverde een blik in een fascinerende wereld: ‘Ik begon gewoon vooraan bij de A en werkte me systematisch door alles heen wat er stond. Weet je dat het tot 1820 mogelijk was om in een mensenleven alles te lezen wat er ooit geschreven was; en dat het nu onmogelijk is om in een heel mensenleven te lezen

wat er op één dag geschreven wordt?’ Op de MULO en later de HBS kwam Daniëls via inspirerende docenten bij allerlei tot dan toe voor hem onbekende auteurs. Hij las letterlijk alles van Anton Koolhaas, was gefascineerd door Hugo Raes, ofschoon hij als scholier heel veel in dat werk niet kon volgen, ‘maar dat maakte het juist heel intrigerend’. Hij ging naar de lerarenopleiding waar Jacques van Alphen met een voor die tijd zonder meer revolutionaire literatuuropvatting hem inspireerde. Hij deed zijn doctoraal aansluitend in Nijmegen, bij onder anderen Wam de Moor en ging vervolgens in het voortgezet onderwijs werken. ‘En daar merkte ik dat er voor mijn leerlingen, havo-4, mavo, totaal geen geschikte boeken bestonden. Toen ik onderzoek ging doen naar jongerentaal kwam ik erachter dat die pas sinds de jaren vijftig bestaat, dat er van tevoren simpelweg geen jongeren waren: je was kind of je was volwassene, en dat was ook in het boekenaanbod te merken: jeugdboeken waren keurig in leeftijdsklassen ingedeeld, acht tot tien, tien tot twaalf, twaalf tot veertien, en dan hield het op. Zo’n boek als *De moord op Arend Zwig* van Alfred Kossman, is eigenlijk het eerste jongerenboek, samen met *Philip en de anderen* van Cees Nooteboom. Jan de Zanger schreef zelfs speciaal voor jongeren.’ Daniëls ging de boeken schrijven waar van hij hoopte en dacht dat zijn leerlingen, bepaald geen lezers, zouden zeggen: ‘Dat was nou eindelijk eens een leuk boek!’ Dat betekende een bewuste niveaukeuze. Er zijn jeugdboekenauteurs, zoals Bart Moeyaert, die zeggen: ‘Ik schrijf gewoon mijn boek, en daarna zien we wel voor welke doelgroep het geschikt is.’ Daniëls gelooft daar niet in: ‘Je hebt toch lezers voor ogen, en houdt daar rekening mee: in je taalgebruik, in je onderwerpk keuze, in de

humor, heel belangrijk in een boek voor deze leeftijdscategorie. Natuurlijk moet het geen constructie van “noodzakelijke elementen” worden, de authenticiteit is heel belangrijk.’ Daniëls vindt het prachtig om te zien hoe een enthousiast docent ook de groep die van huis uit vaak helemaal geen interesse heeft in lezen betrokken kan krijgen bij literatuur: ‘In het kader van het project “Bazar” kom ik vaak op vmbo-scholen, waar leerlingen zelf het hele bezoek hebben georganiseerd en voorbereid, en iedereen heeft minstens twee boeken gelezen van mij, en ze houden zelf het interview en maken een video-opname. Klasse! Maar ze kijken steeds ook weer verrast op als ik zeg dat ik zelf op het vmbo heb gezeten. Dat je met hún opleiding schrijver kunt worden!’ Eén jeugdboek heeft Daniëls voor zichzelf geschreven, *Ruben*, over de begrafenisdienst van een jongen, gezien door de ogen van een aantal aanwezigen. Dat blijkt vmbo’ers meteen minder aan te spreken: het boek start bijvoorbeeld met een uitgebreide beschrijving van het weer – ‘Dat moet

je dus nooit doen!’ –, en de woordkeus en zinsbouw is duidelijk wat ‘moeilijker’ dan in zijn andere boeken. ‘En er wordt steeds hetzelfde verhaal verteld,’ zeggen vmbo’ers dan, ‘er gebeurt niks nieuws.’ ‘Wezenlijk voor een jongerenboek,’ zegt Daniels, ‘is de vaart, er moet tempo in zitten. Humor is ook een vaartmaker: zelfs in een boek over een treurig onderwerp als *Ruben* zit humor, maar het onderwerp, de dood en met name het contemplatieve maakt het tot een vwo-boek. Een jongerenboek herken je aan zaken als de leeftijd van de hoofdpersoon, de thematiek; zo gezien is *Robinson* van Doeschka Meijsing, en zijn ook veel verhalen van Mensje van Keulen eigenlijk jongerenliteratuur. Er is overigens een groot grijs gebied: volwassenen lezen tegenwoordig ook veel jongerenliteratuur.’

Vakmanschap

Daniëls geeft cursussen jeugdliteratuur schrijven: ‘Zo’n cursus bestaat uit een heel klein stukje theorie dat ik geef op basis van mijn vorig jaar verschenen handboek *Schrijven voor kinderen*, en dan steeds vanuit wat de cursisten zelf schrijven hen verder helpen. Een opdracht kan zijn: “Bedenk een probleemsituatie en schrijf het begin van het verhaal dat daarbij past.” Mijn bijdrage is dan het vakmatige: de techniek.’ Vooral het perspectief is een probleem: iedere beginnende schrijver heeft het er moeilijk mee, maakt er fouten tegen, en iedere lezer voelt meteen als dat perspectief niet klopt. Wat Daniëls opvalt is dat veel cursisten ook heel ‘braaf’ beginnen. Hij moet hen echt ertoe verleiden om eens lekker slechte dingen te fantaseren en op te schrijven: ‘Een verhaal bedenken kan iedereen, maar het opschrijven is de kunst, dat is vakmanschap en dat probeer ik hun in een aantal avonden bij te brengen. En

het leuke is: ofschoon lang niet iedereen de ambitie heeft om het geschrevene ook te laten uitgeven, wordt er aan het einde van zo’n reeks lessen wel heel vaak een product opgeleverd dat zó naar een uitgeverij kan. Binnenkort debuteert een van mijn cursisten.’

Literatuur en lectuur

Met het onderscheid tussen literatuur en lectuur kan Daniëls niets: ‘Dat pre-tentieuze van literatuur – “Van literatuur word je een beter mens,” hoorde ik een schoolbibliothecaresse tegen leerlingen zeggen, “aan lectuur heb je niks!” –, flauwekul! Een boek is goed of niet. Een goed boek geeft je een knal voor je kop. Het voert je van bekend terrein naar het onbekende, het nieuwe. Als het niet dichtbij je begint, ga je niet mee, als het alleen maar bekends biedt, heeft het geen enkele meerwaarde voor je.’

Daniëls’ boeken moeten dus in eerste instantie lekker te lezen zijn, maar hij wil zijn lezers ook wel iets meegeven: ‘Een heel simpele boodschap: “vriendelijkheid”. Ik heb in een verhaal dat ik in opdracht van een uitvaartmaatschappij schreef voor een boek voor jongeren over de dood de figuur Hendrik Joppers bedacht, een naïeve, maar ondernemende jongeman die de wereldproblemen wil oplossen. Eerst dus de dood, waarom gaan alle mensen dood? Daar moet toch iets aan gedaan worden, vindt hij. In een ander verhaal voer ik hem op in het kader van de vriendelijkheid: waarom kijken zoveel mensen vreemd op als je ze bij het passeren op straat gewoon groet? Dat is iets wat me in werkelijkheid ook wel bezighoudt, sommige mensen worden bijna agressief als je ze gewoon in het voorbijgaan dag zegt.’

Daniëls is gefascineerd door het onlogische. Dat is een van de dingen die hem in de dierenverhalen van Anton Koolhaas aantrokken: ‘De gedachte-

gang waar zo’n dier heilig in gelooft, en die hem dan vaak fataal wordt. Zo’n zin van Hans Andreus: “Ik ben benieuwd naar en bevreesd voor het meervoud van bijvoorbeeld stoelen.” Prachtig. Nieuwsgierigheid is mijn drijfveer.’

De vraag wat literatuur is, is volgens Daniëls niet te beantwoorden: ‘Zo’n Carry Slee vecht tegen het stempel dat ze opgedrukt gekregen heeft, dat ze geen literatuur schrijft. Ze is zelfs onder pseudoniem gaan schrijven omdat ze “literair” genoemd wilde worden. Kijk, als je twee zinnen naast elkaar zet, kun je zeggen dat de een “literairder” is dan de ander. Dat zit ’m dan in zoiets als het “poëtische” in de formulering: die is dan minder recht-toe rechtaan. Maar in een complete tekst kan juist weer die rechttoe rechtaan stijl een literair effect geven. Clichés zijn niet-literair, maar ook dat is weer een relatieve uitspraak: voor een vijftienjarige is bijvoorbeeld nog vrijwel geen enkele uitdrukking een cliché. En een boek vol clichés kan veel lezers boeien. Ikzelf heb een ongelooflijke hekel aan clichés maar in zakelijke teksten hebben ze weer een heel duidelijke functie.’

Dus ‘hoog’ of ‘laag’, ‘literair’ of ‘niet-literair’: Daniëls vindt het vage begrippen. Voor hem gaat het daar niet om: ‘Je moet je doelgroep kunnen meeslepen in de door jou verzonnen wereld, ze nieuwe dingen laten meemaken, en als ze na afloop tevreden terugkijken op die tocht door die fictieve wereld, dan heb je een goed boek geschreven.’

Joop Dirksen, redacteur van Tsip/Letteren, is leraar Nederlands en CKV-1 aan het Pleincollege Eckart in Eindhoven. Hij is auteur van de Handleiding leesdosier en van Dossier lezen, een literatuuronderwijsmethode. ■

Meer informatie

Wim Daniëls heeft een uitgebreide website: www.wimdaniels.nl.